

A CO JIRKA ?

19. února 1986

ÚVODEM

Vzpomínali jsme na profesora Josefa Bohumila Součka. Uvádím něco z toho, co jsem při té příležitosti pověděl. Moje vzpomínání se jmenovalo

SOUČEK V ROZHOVOR S FILOSOFY

J.B.Souček se narodil 12.května 1902 jako syn evangelického faráře, později prvního synodního seniora naší církve Josefa Součka a Marie roz. Čupkové.

Po maturitě na Akademickém gymnasiu v Praze roku 1921 začal studovat nejprve historii (a zeměpis) na filozofické fakultě Karlovy univerzity a současně mimořádně teologii na tehdejší Husově evangelické bohoslovecké fakultě v Praze, na niž pak přešel jako řádný posluchač.

V letech 1923 až 1925 studoval v cizině, v Basiljeji, v Paříži a v Aberdeenu. Absolvoval v Praze roku 1926. Stal se vikářem v Hořicích, od roku 1927 byl vikářem a pak farářem v Krbčicích. Roku 1930 se stal tajemníkem synodní rady a promoval na základě disertační práce "Theologie výkladů Kralické šestidítky" a oženil se s Rutí roz. Pípalovou.

Roku 1933 předložil habilitační práci "Býzantsství kříže - Smysl a význam paradoxu v Novém Zákoně a byl jmenován současným docentem pro obor novozákonní vědy. Roku 1936 se manželům Součkovým narodila dcera Lydie. Po odjezdu prof. J.L.Hromádky byl pověřen suplováním novozákonní vědy a systematického bohosloví, ale v listopadu 1939 byly vysoké školy uzavřeny.

Od roku 1939 až do roku 1945 vedl J.B.Souček s nevšední vynalézavostí a energií pololegální vzdělávání bohoslovců naší církve jako tajemník synodní rady. Mimořádným profesorem byl jmenován v prosinci 1945 a řádným profesorem 1948. Od roku 1950 byl vedoucím biblické katedry na nově zřízené Komenského evangelické bohoslovecké fakulty po rozdělení původní Husovy fakulty na dvě - československou a evangelickou.

V letech 1960 až 1966 byl profesor Souček proděkanem, 1966 až 1970 děkanem Komenského fakulty. 1960 obdržel čestný doktorát v Basiljeji, 1969 v Aberdeenu. Roku 1971 byl novým děkanem fakulty F.M.Dobiášem uveden ve zprávě pro ministerstvo spolu s prof. J.M.Lochmanem jako "nositel pravičových názorů" v období roku 1968 a 1969 a jeho podobizna byla vystavena na putovní výstavě jako místopředseda Společnosti pro lidská práva (dalším místopředsedou Společnosti byl arcibiskup a pozdější kardinál Tomášek). Přestal být zván na fakultu a jeho 70. narozeniny v roce 1972 byly oslaveny ve střešovickém sboru velmi skromně. Zemřel 9. září 1972.

Publikoval řadu knížek a biblických výkladů, pravdělně recenzoval theologickou literaturu. V letech 1946-1948 vedl Křesťanskou revui. Od roku 1945 do roku 1950 byl předsedou Akademické Yaky, v níž pracoval od jejího založení.

J.B.SOUČEK V ROZHOVORU

Je těžko si profesora Součka (pamatuji ho ještě jako docenta!) představit jinak než jako člověka v rozhovoru. Vybavuje se mi ve vzpomínce ve funkci překladatele. Jeho překlady z němčiny, angličtiny i franštiny byly nejen mistrné, ale zvláštěm způsobem naplněné porozuměním tomu, co chce host říci. Překládal i z ruštiny pozdrav ruského vojáka (poddůstovníka) u táborového ohně v Obříství v září 1945! Souček byl při překladu loajální vůči myslitelské osobnosti, neupravoval, necenzuroval, neochuzoval. A zároveň dovedl zachovat odstup od toho, co řečník říká - sám nezaujímal předčasně stanovisko.

V rozhovoru si profesor Součka snadno představím s Kamilem A., studentem farmacie, jeho otec byl zakladatel Volné myšlenky, jak debatují v ložnici dílapců, kam prof. Souček přišel, aby dokončili otázku trestu smrti. Souček zvláštním způsobem uměl vyjít vstříc mladému, nijak brilantně myslícímu studentu (jeho Ríša bratr Ríša byl pružnějšího myšlení) a zároveň se pokusil zcela civilně a nenásilně mu přiblížit křesťansky pohled na pravomoc společnosti a na úctu k lidskému životu, který není tou "poslední hodnotou", něco "posvátného", jak se i teď někdy tvrdí.

ROZHOVOR S FILOSOFY

To, co jsem již řekl, předurčovalo Součka k rozhovoru s filozofy. Uměl být loajální k jejich způsobu myšlení, byl velice vzdělaný v oboru, sečtělý a zároveň si zachovával odstup - ať již diskutoval s J.Patočkou, K.Kupkou (z Paříže), Milíčem Čapkem (teď je v USA) nebo se studenty a později mladými filozofy, jako byl L.Hejčánek. Položil bych důraz právě na tu schopnost dobře překládat, pohotově interpretovat.

Patočka mi jednou řekl, že Souček je nejspíš největší novozákonní theolog současné doby. U kritického Patočky bych vyloučil "přátelské nad-sazování, mohl svůj soud doložit rozbořením novozákonníků, jejichž úsilí bedlivě sledoval. (Napsal výbornou recenzi na studii R.Bultmanna).

Š.: "To mne nikdy nenapadlo, že by byl největší novozákonník.."

P.: "Přece je významnější než Bultmann."

Š.: "Myslím si že ano, ale dílo Bultmannovo neznám odborně a má řadu záků."

P.: "Je-li hlubší než Bultmann - a kdo se může rovnat dnes s Bultmannem?"

Š.: "My tu málo známe anglosaské novozákonníky - a Souček je často chválil!"

P.: "Pokud vím, tak nikdo nemá tak dalekosáhlý program jako je de-mythologizace. To je theologický program obrovského významu pro budoucnost evropského myšlení při vyčerpání řeckého dědictví. A Souček je opatrnější a jeho širší vzdělání mu umožňuje vidět problém navazování šíře, není omezen na niternost. Bultmann je geniálnější, ale užší."

Š.: "Nás někdy Součkova opatrnost a skromnost uvádí do rozpaků. Málokdy řekne jasně své stanovisko. Proto také asi nevytváří školu."

P.: "Součkova genialita je ve výběru oboru."

Š.: "Nebylo to však na doporučení Hromádkovo, který by rád viděl po Žilkovi novozákonníka již ne liberální orientace a hlavně bližší jeho programu."

P.: "Součka lákala systematika a velké vzdělání historické."

Š.: "A nám vždy imponovaly jeho starozákonní výklady. Jako neuctiví studenti jsme to přičítali tomu, že se pečlivěji připravil než na novozákonní text."

P.: "Moderní, živá interpretace Nového zákona je pro nás všechny nejdůležitější. Vyčerpané evropské myšlení může čerpat z této nevyčerpané studnice."

(Rozhovor čepán z apokryfů, nikoliv ze záznamů magnetofonu!)

PO POHŘBU

J.B.Souček zemřel 9.září 1972. Při pohřbu se setkal s profesorem Janem Patočkou Jan Čapek.

Č.: "Souček odešel právě ve chvíli, kdy bychom ho tolik potřebovali! A mohl ještě napsat knihu a výklady!"

P.: (Zastaví se a udiveně pohlédne na Č.)

"Jak může takto mluvit theolog? Copak Souček zemřel předčasně?"

Č.: "Nemyslel jsem to theologicky, ale prakticky. Nemáme za Součka náhradu!"

P.: "To je samozřejmé, že nemáme náhradu. To se dočtete u Bonhoeffra. Ale myslíte si, že kdyby Souček ještě žil nějaký rok, kdyby napsal nějaký komentář, že by "přidal loket jeden" ke své osobnosti?"

(Z apokryfních pamětí).

POROZUMĚNÍ A TICHÝ NESOUHLAS

Nesporně hluboké porozumění pro Starý zákon, zájem o dogmatiku a historii, podrobné znalosti z dějin filosofie Součka předurčovaly k rozhovoru na kvalifikované úrovni.

Zatímco jeho výklady novozákonní a starozákonní by bylo možno charakterizovat jako "porozumění a tichý souhlas", tak rozhovor s filozofy a to i těmi nejbližšími a nejmilejšími byl založen na hlubokém porozumění, interpretaci AD MELIOREM PARTEM, tj. nejen že byl práv myšlení svého partnera, ale vykládal ho více než spravedlivě, vykládal ho přejně, s láskou.

Při výkladu o Masarykovi upozorňuje na myšlenku J.L.H. Hromádky, že u Masaryka je základem etiky, tj. poznání právě láska. Souček to skromně uvádí jako Hromádkovu myšlenku - ale on sám to praktikoval.

Základní porozumění však nezastřelo vnitřní svobodu, založenou v úctě k přesvědčení druhého i k přesvědčení vlastnímu. Proto se pokouším to vystihnout výrazem "tichý nesouhlas" - uvidíme také při výkladu o jeho vztahu k Masarykovi, v čem byl rozdíl v přístupu Součka a Hromádky.

THEOLOGIE A FILOSOFIE

Systematicky vyložil tento problém ve studii cyklostilované přede vším pro studenty pololegálního studia theologie při synodní radě za válk

Je to studie Theologie a filosofie z roku 1944, pro naše téma je to základní literatura; ročníkovou prací o tom napsala vaše kolegyně Otavová, s kritickým pohledem na jistou neuspokojivost Součkova řešení. Proto se v základu dovolává Maxe Schelera a tím se její řešení blíží katolickému pokusu o synthetičtější vztah theologie a filosofie, popřípadě i víry a filosofie.

Součkova studie byla zařazena též do výboru L. Brože, který vyšel pod titulem "Slovo - víra - svět". Zamlčení Masarykova jména je dílem již Součkovým. Za války jméno Em. Ráda neprovozovalo tak jakoby provokovalo jméno Masarykovo.

(Pokračování příště)

PAMÁTKA PROFESORA J.B. SOUČKA

... V proměnách dob, na nichž jako příslušníci středních a mladších generací máme účast, zůstává osobnost profesora Součka opěrným i orientačním bodem. Mně s odstupem let výsnam jeho osobnosti vyniká stále víc. Znal víru jako život z Kristovy milosti, a protože hluboce chápal smysl ospravedlnění a souvislost vykoupení a odpuštění (Ef 1,7), aby tak pronikal kemsvobodě od zákonictví, od pokušení chlubitosti a samolibosti.

Znal víru, která má jasný etický dosah ve složitých situacích osobních i společenských. Vykládal bibli ve zvláštní dynamičnosti, protože ustavičně vycházel ze zjevení Božího tajemství, jímž exeget nedisponuje, a současně měl na mysli situaci, ve které stojí člověk a lidská pospolitost.

Činil tak v respektu k biblickému textu, k němuž se přibližoval jako znalec literárně kritické problematiky. Byl myslitelem, který šel rozhodně k jádru věci, avšak s osvobodivým smyslem pro odstup a se strážlivým pochopením pro míru, takže nepropadal jednostranným výkyvům, u nich by se musel vrátit zpět. Proto byl mužem pevné kontinuity.

Dovedl dosahovat syntéz bez kompromisů, jak ukazují třeba jeho rozboru pašijních oddílů v knize Utrpení Páně podle evangelií anebo jeho

střízlivé pojetí vrchnosti mezi texty Římanům 13 a Zjevení 13 se zřetelem ke slovům o lidském zřízení v 1.Petrově 2,13.

Profesor Souček dovedl zkoumat rozhovor svědků uvnitř Nového zákona, který byl jeho disciplínou, ale i ve svých pozoruhodných exkurzech do světa starozákonního, a jako málokomu se mu dařilo vystihovat základní jednotu Písem svatých.

Rozvážně a s autoritou dovedl promluvit na synodech, např. ve známé rozpravě o křtu. Dovedl objektivně a bez předsudků interpretovat jiné osobnosti, aniž upadal do závidlosti na nich. Poctivě se sám vyrovnával s otázkami a až úzkostlivě dbal na přesnost formulací, a to v upřímné sebekritičnosti a pokoře,.

Byl člověk sčtělý, vzdělaný, učený, velikého rozhledu teologického, ale také filosofického a kulturního, v nespěšné řadě politického. Růzuměl otázkám právním a měl rád hudbu.

Nemohu se pozitivně vyrovnat s tvrzením Petra Pokorného, který napsal, že se vedle J.L.Hromádky stal "vědomě druhým mužem českého protestantismu" (Křesť.revue 1972,5), ale je jisté, že oba byli velkými osobnostmi, že se respektovali a byli přáteli. Ale samostatnost a promyšlenost Součkových přístupů po mém soudu stanovení takového pořadí neumožňuje. Plodnější pro nás je spíše postihovat vzájemnou polaritu obou těchto osobností, jejich vnitřní dialog, vzájemné podobnosti a rozdílnosti,.

Pro každého teologa a kazatele je dobré přečíst si anebo si sopskovat ~~knihu~~ vydané Součkovy statě (v roce 1982) a mezi nimi zvláště jeho přednášku z roku 1952 Můj teologický vývoj a program, v níž padesátiny pozoruhodně pojal jako "jakýsi poločas v životním díle", a kde ukázal velmi osobně, co to je teologický zápas a cesta. Jeho výklady epístol doprovázejí kazatele vlastně trvale.

Jeho Bláznovství kříže mne zaujalo postižením paradoxu a dialektičností křesťanské svěsti. Kbižka Víra a svět neztratila ze své aktuálnosti vlastně nic. Komentář k Jakubovi a 1.Petrově zachovává Součkovu důrazné rozpoznání významu petrovské epístoly pro naši církevní situaci.

Bylo by třeba jmenovat i další jeho spisy, jako je Theologie apoštola Pavla, jak ji vydal Petr Pokorný v roce 1976, články jako je třeba Prořecství v Novém zákoně z roku 1959. Vděčně čteme i jeho příspěvky v Biblickém slovníku Adolfa Novotného.

Souček byl teologickou autoritou pro mnoho generací bohoslovců a farářů. Bylo v něm cosi nesporného, jasného a čistého, ano průhledného, co zůstává jako krásné dědictví. Lidé rozličného přístupu a názoru se mohli u něho sejít. Dovedl překlenovat rozdíly tím, že věci teologicky povýšil do nové roviny a překvapil nekompromisním řešením a vyústěním problému. Realisticky viděl do věcí veřejných, nedělal si iluze, byl však i člověkem citlivým a zranitelným.

Vzpomínám vděčně na jeho přednášky a semináře, na návštěvy nás studentů u Součkových doma ve Střešovicích i na rozhovory, které jsme spolu měli před jejich chalupou v Bedřichově. Škoda že jsem si je nezapsal.

Mnoho nám odkázal bratr profesor Souček, zvláště pak poselství o milosti Kristově, jež ospravedlňuje, osvobozuje a zavazuje k odpovědnosti vůči bližním v dané situaci v životě osobním i ve společnosti.

Jač

"Právě končím v korektorně (Tj. dnes v pátek, ne navždy). Koriguju různá periodika a také pěknou ekumenickou sestavu: Kostnické jiskry, Katolické noviny, Český zápas. Činnost je to schůdná. Jen je málo času; však to dobře znáš, takže zkouším, jak nato: co je nezbytné minimum pro téma, myšlenku, příběh." ...

Saša

"Ráda bych Aninku s Honzíčkem viděla, ale snad někdy příště. Stále musím myslet na Jirku a na Vás všechny, jak se asi máte. Napište jak se mu daří a jak to všichni zvládáte.

Mám vyřídít pozdrav od Květy. Má teď trochu víc starostí, ale to už asi víte, že u nich v sobotu hořelo. Bydlí teď na faře, protože na chalupě střecha celá ohořela. Hlavně, že to všichni ve zdraví přežili a že mají kde bydlet, než se podaří udělat znovu vazbu. Jinak se jim snaží všichni chlapi dost pomáhat.

O sobě nevím co napsat. V práci je to dobrý a doma, všakž to víte. Někdy si třeba budem moct povědět anebo napsat ví. Teď budu končit, aby ještě dopis vzala na poštu. Pozdravujte moc Aninku s rodinou, Martina a hlavně Jirku, ať je statečný a má dost pevné vůle a víry tohle úskalí nějak překonat.

S pozdravem Vlasta

P.S. Pozdrav též od rodičů Juránkových.

Dnešní den mne provází docela nadějný pocit, neboť jsem se dověděla, že proces s J.Kellerem je na dobré cestě. Mám z toho - máme z toho oba - opravdu radost. Jen si lze přát, aby už tomu nic nestálo v cestě.

Též jsem dnes prvně tuto zimu stála, či spíš se šourala, na běžkách. Byla se mnou jedna mladá žena, už maminka, která se mimo jiné též snaží mne učit německy, Janko už párkrát byl v Čenkovicích. Nechávala jsem ho samého, ať si toho víc užije. Chce, abych šla aspoň jednou s ním. Nevím, jak mne tam zvládne, zde v okolí je to bezpečnější. Za týden má jet na lyžařské mistrovství zrakově postižených. Janko bude závodit určitě, já asi spíš se jen učit jezdit. Je fajn, že tam budeme mít kolem sebe lidi, kteří nám budou chtít i umět poradit. Bude to v Čingově u Spišské Nové Vsi, Jsme na to opravdu zvědaví.

... Teď mám něco jako nové zaměstnání. Dělán korektury pro slepeckou knihovnu. Knížky různé paní opíší, já pak mám za úkol po nich opravovat chyby. Někdy je jich víc, jindy méně, zatím jsem měla jen jednu čtyřsvazkovou knihu - Střevíce z lýčí od Fr.Nepila. Dál se uvidí, co mi dají. Psaní na stroji však chci dále udržovat i používat. Ty korektury zřejmě nebudou pravidelně. Teď píši na Jendově slovenském stroji, na nějž nejsem zvyklá - psaní tedy podle toho vypadá. Příště to bude lepší. ...

A co Jirka? Už je to v pořádku? Určitě je, já jsem byla po této stránce také jakási divná - jakoby bylo v ovzduší něco neblahého nesvědčícího citlivým - či spíš přecitlivělým - lidem. Jsem někdy namic ze všeho, - jindy jako třeba dnes, mi k radosti a naději stačí opravdu málo. A Martin učí? Anince se ozvu.

Dne 12.2. srdečně zdraví a jen dobré spolu s Jendou přeje

Eva

Ozvi se, Pane můj!
Já toužím znát tvou vůli.
K službě mne připravuj,
ať vydám se ti rád.
Ozvi se, Pane můj,
po přímé cestě jdu-li,
i kdybych tápal snad.

Ozvi se, Pane můj!
Co dělat mám, chci znáti,
a moudrost mi daruj,
abych cíl neztratil.
Ozvi se, Pane můj,
ať způsobí Duch svatý,
že budu mít dost sil.

Ozvi se, Pane můj!
A soustřed moje smysly
na pravdivý hlas svůj
a svoje rozkazy.
Ozvi se, Pane můj!
Ať na to myslím jen,
co z pravdy přichází.

Ozvi se, Pane můj!
Má duše neklidná je;
ty sám ji proměňuj,
ať uslyší tvůj vzkaz.
Ozvi se, Pane můj,
veď lidstvo k branám ráje
a oslav se ty v nás.

Pierre Corneille 1656. Přel. Kája TT